

Možnost 89

© Sh 2005

Zima 2005

obsah: To vše padá	3
Independent	4
Vzít to do rukou	7
Dopis F.	10
Braňte své instituce	13
Rozumím dobře	15
Podobné téma	17
Stromy	18
Po patnácti letech	20
Dopis MS	23
Rámec a obsah	27
Zabezpečení	29

To vše padá

Moje situace je podobná situaci Augustinově: říše se rozpadá a na evropské půdě zuří boj dvou velkých náboženských systémů: středoasijského islámu a východoasijských kontemplativních synkretismů promísených s neurčitou gnozí. Nenechte se mýlit tím, co se píše v novinách, podstatné rysy pro další desetiletí už jsou zformovány.

Křesťanství? Jako by stálo stranou, bez společensky sebevědomého, aktivního postupu, ochromeno především zevnitř. Liberální a demokratická Evropa? Rozsype se při nejmenším otřesu jako domek z karet, protože ji dohromady drží jen strach ze změny a pokusy opevnit se v pohodlí dneška.

Vše je v pohybu, opět jako už tolikrát, jenže já se na to dívám ze zcela jiného pohledu než biskup velkého města, u jehož bran stojí pohané. Žádné hradby, žádné brány. Co padne?

Independent

Jako téměř všechno, i tohle začalo nevinně. Svátek přichází nečekán a já při té příležitosti dostal doutník, velké hliníkové pouzdro a v něm doutník chuti nevalné, jak by ne, žádná Kuba, made in EU.

A snad i proto jsem se při kouření neoddal slastnému snění, žádné „maňána“ (zítra ve smyslu až někdy jindy). Co je to za zvláštní slovo - independence? Latinský slovník bez překvapení uvádí prosté „nezávislost“, ale pokud se tím nenecháme odbýt, dostaneme se k daleko zajímavějšímu heslu dependeo. Má řadu významů od smyslu viset, být odvislý, závislý - to, co bylo v nezávislosti skryto za dvěma rohy, zde vystupuje naplno. Viset, to je kořen. Pandace je to, co podléhá tíži tak, že je zvýrazněn ten vztah, který je nosný (v případě viselce smrtící lano). Viselec se také na „svém“ laně kývá (pendluje). Další kulturotvorný prvek sám o sobě.

My se ale tentokrát vydáme jinam, zabýváme se přeci institucemi. Slovo pandance bylo používáno v právním významu pro označení nemovitosti, která nějak souvisí s hlavní budovou, přesto, že je stavebně samostatná. Tento pojem označoval stav, ve kterém je zdánlivá samostatnost (budova stojí sama) zapojena do většího celku jako vedlejší prvek svojí funkcí (budova nese dílčí, doplňkovou funkci).

Ve francouzském kulturním kontextu je slovo pendance zejména používáno pro přívěšek, náušnice, ale také to, co je odvozené, co k něčemu přísluší.

Dependance je doutník dlouhý - šestnáct a půl centimetru - a tak lze než dokouřím provést ještě pár myšlenkových figur. Dependance nás zajímá především v otázce celku, ve kterém můžeme chápat odvozenost, ve kterém můžeme rozumět vztahu závislosti. Jak jinak se dobrat otázky, co je obsahem slova „nezávislost“? Nezávislost na čem? Independence - nezávislost má smysl ve vztahu k tomu, jak se zformovala myšlenka vzniku Spojených států a jak byla „nezávislost“ Spojených států vyhlášena. Americké státy byly dependance vůči anglickému králi. A právě v tomto odvozeném vztahu závislosti mohlo mít smysl prohlášení ne-závislosti. Deklarace z r. 1776 nejprve konstatuje závislost, aby mohla vyslovit nezávislost. Naše situace v době vzniku ČR byla zcela jiná. V souvislosti s tím se Masarykovo působení v exilu v USA ukazuje jako skvěle provedená manipulace, protože to, co bylo v Čechách chápáno a přesně pojmenováno jako státní samostatnost, prezentoval Masaryk Američanům jako Independence - jako něco, co v Americe považují za základ svého státu a co ctí. Masaryk Američany svým způsobem podvedl, protože věděl, že by pro „samostatnost“ pochopení neměli. Ale díky tomu se do naší historie dostala i podivná vnitřně rozporná směs - závislá samostatnost.

Samostatnost je přeci právě to, co není odvozené, co stojí samo sebou. Samostatnost je vlastnost suveréna, sui iuris, sui potestatis esse. Američané jistě rozuměli, co je to suverenita státu v diplomatickém smyslu, ale to je něco jiného než forma konstituce moci, než způsob, jak je stát vyhlášen. Američané se ve svém prohlášení nezávislosti odkazovali ke konkrétní situaci, ve které neměli jiné čestné řešení díky bezpráví, kterého se jim ze strany anglického krále dostávalo. Nepotřebovali, aby je někdo z vnějšku uznal. Češi se dovolávali toho, že mají historické právo na samostatnost. Američané tomu nemohli rozumět, co je to historické právo? Oni přesně popsali svou situaci, svou odvozenost, patří k jejich přesvědčení, že jsou Novým světem. Masaryk a jeho spolupracovníci hodně stáli o to, aby zde vznikl „nový“ stát, který se tváří jako starý (Koruna česká). Ale argumentovali směsicí důvodů podle toho, kdo na co „slyšel“, navenek tím, že pro mocnosti bude výhodné „rozbít“ Rakousko, dovnitř historickou spravedlností pro český národ, pro podvedené Slováky pak čechoslovakizovaný. Vznikl stát jakoby-suverén, fakticky odvozený od moci

cizí, závislý na mezinárodní ochotě takový stát zajistit. Samostatnost? K historickým skutečnostem se nepřihlásil, jeho moderní založení se ukázalo jako fikce. Ochota mocností garantovat skrytou odvozenost meziválečné ČR skončila po dvaceti letech a mocnosti se dohodly, že ČR pro změnu o samostatnost přijde. Vzaly si to, co daly, Mnichov byl zcela v řádu věcí, byl veden stejnou logikou, jakou bylo vedeno uznání „samostatnosti“ v r. 1918. Skutečná independence by znamenala něco jiného, ale to by se v myšlenkovém světě Masaryka a jeho následníka Beneše nedalo naplnit obsahem. Independence, domyšleno do konce, jim naháněla husí kůži.

A na konci doutníku ještě obecně - o samostatnosti může žvanit kde kdo, ale k nezávislosti se tím nemusí přiblížit ani o píď. Nezávislost ani není hodnota sama o sobě, dokonce může být i na škodu, pokud se při jejím vytvoření přetrhávají vazby, které jsou pří-nosné, v obrazu spíše horolezeckého lana než provazu oběšencova. Závislost může být přínosná ve smyslu poskytování sou-vislosti, poskytování jistoty vztahů, i když nejsou „rovnocenné,“ „vzájemně vyvážené“. Vždycky je někdo, kdo víc dává a někdo, kdo víc bere, to není nic divného, jen naše plebejství se tomu vzpírá. Nezávislost musí mít smysl, založený na nějaké skutečné suverenitě, pak teprve může přijít navazování a kultivace vztahů. Kéž bychom se byli schopni dopracovat k tomu, co to znamená.

Vzít to do rukou

V návaznosti na Philla Marlowa (viz M 88) mi přišel na mysl ještě jeden příběh, ve kterém hrdina udělá něco, co nemá zjevně žádný velký smysl, a to je jedna z úvodních scén filmu Sedm statečných.

A zase se jedná o mrtvolu, jen ze zcela jiného pohledu: náhodný projíždějící obchodník chce, aby věci byly tak, jak mají být a nebožtík se dostal na hřbitov. Nechápe fakt, že mrtvému je odpírán důstojný pohřeb. Chris (Yul Bruner) je zcela lhostejný k tomu, co se stalo a proč tu leží nebožtík na marách. To, co ho přiměje k činu, je strach všech okolo. Mrtvý je zde vzat jako rukojmí, všichni přítomní jsou jím vydírání, protože se neodvažují postavit zlu. Tohle téma je jiné, není marlowovské, Chris (první ze statečných) tu také na sebe bere cosi za druhé, cosi, v čem ti druzí selhávají. Ale nejde tu o to potrestat zlo a ukázat vraha jako vraha. Jde o něco jiného, v celém filmu jde o to, jak se má žít.

A pak začíná vlastní příběh skupiny mužů, kteří jsou „najatí“ - zdánlivě jako dnes kdejaká bezpečnostní agentura - najati tak, že by jim mohl být lhostejný účel - nemusí se ptát, na které straně je pravda. Svoji pravdu má přece i Calvera. Ale oni se o to pokoušejí, jejich jednání není hodnotově neutrální - riskují své životy a většina z nich je také položí.

A tak na rozdíl od dnešních gangsterských a jinak krvavých filmů zde máme celou plejádu kladných hrdinů - kteří se od sebe značně liší. Nikoli jeden superman, ale ti, kteří se shodou

okolností spojili k jedné věci, kterou považovali za správnou, kterou nechtěli vzdát. Jde o hrdiny, které spojuje něco, co spoluvytvářejí, nějaká „stavovská čest“. Dá se vidět vazba na starší film sedm samurajů, kde tato „čest samuraje“ vychází z tradice, ale když byl tento motiv přenesen do individualistického Západu, je výsledek zcela jiný.

Většina z mých přátel, kteří film viděli před desetiletími a kterých jsem se na to ptal, si zcela jasně pamatuje typy postav - dvojici Chris - Vin (Steve McQueen), jeho zrcadlo, hned na začátku si k němu přisedá na kozlík. Všichni si pamatují Brita, mlčícího vrhače nožů a jeho protiklad, kterým je Bernardo O'Reilly, „rampa chlap“, za kterým chodili místní kluci atd. A k téhle čtveřici přiléhají tři rozporuplné postavy - Lee plný strachu, který dobře ví, že už dávno ztratil přehled o všech svých nepřátelích, zlatachtivý Harry Lucke a Chico, mladík, který se chce všem těmto mužům vyrovnat.

Chris s Vinem se shodují v tiché touze být jako ostatní, spočinout, a ví, že to není možné. O co je Brit mlčenlivější, o to je Bernardo výmluvnější - to on vychovává kluky ve vesnici tak, aby dokázali shrnout to dobré z obou typově odlišných vzorů, které nyní před sebou mají - starostlivý otec a hrdý pistolník. Ti další dva budoucnost nemají - jeden to ví a děsí se toho, druhý to zakrývá představou pokladu, který změní jeho život. A tak je to nakonec Chico, který zůstává ve vesnici a propojuje obě role.

Jde se ale tady zastavit? Partnerem pro Chrise a Vina je přeci místní moudrý stařec, který prvně říká „bojujte“ a nakonec filmu konstatuje: „jediní, kdo vyhráli, jsou místní rolníci“.

Druhá, rozhodující bitva je nepravděpodobná, je nepochopitelná pro umírajícího Calveru, banditu, samozřejmě, ale především praktika moci v místě, které nedovede obsadit stát. Jenže tady se vesničané, už zase pokoření, přidávají na stranu nepravděpodobného. A slaví vítězství. Je to možná pro nás Evropany až příliš americké - i s tím, jak je ukázána dvojí realita Ameriky. Dvacet dolarů - žold pro „statečné“ - je stejná suma, za jakou na začátku nechal prodejce korzetů pohřbít Indiána.

Jaké je poselství filmu? Spravedlnost nemůže „být zavedena“ nějakým „státním úřadem“, šerif je koneckonců na „západě“ jen voleným pistolníkem, na prsou má sice hvězdu jako znak státu, ale ta hvězda mu příliš nepomůže, pokud jde o jeho vlastní selhání. A přijíždí

obchodník, který chce, aby věci byly tak, jak mají být. Na severu, v USA se potkává s těmi, kteří se nebojí to prosadit. Právě ti, kteří dříve brali právo a zákon do svých rukou, mu v tom mohou pomoci, ale pak odcházejí, nemají jinou budoucnost než jako vyhazovači v barech. Lidé zde formují svůj život ve shodě se státem.

Na jihu, v Mexiku, je situace jiná, stát je jiný. I když je zde stejný prach a písek a rostou zde stejné fazole a kukuřice. Co je jiné? Jak jiný je to stát? V čem? Proč nemůže Chris v tomhle koutu začít dělat šerifa? Když se Chris na počátku ptá, proč se vesničané neobrátní na úřady, dozví se to: stěžovali jsme si a přijeli nás chránit, ale přeci u nás nemohou být věčně... Američané to mají jasné, stát „si“ vytvořili, zatímco do mexické vesnice (čím dál víc i k nám) přichází jak voják tak i úředník odjinud, zvenku.

Ale pokud stát přichází beznadějně „zvnějšku“, rovnice nemá řešení. V jednu chvíli vyjde nastejno žít „stát“ jako žít Calveru.

Milý F.

(pracovně „fenomenolog-man“),

píšeš že tě zajímá, jak se v Možnosti vyrovnávám s příběhem, aktuálním rozvrhem, jak se projevuje v tématech jednotlivých článků; Možnost může čas od času přinést záznam z přednášky, ale jinak je spíše do-modelovaným obrazem skutečné otázky po možném, společně možném. Vychází z konstelace, dějů a situací, v nichž vyvstávají, ze setkání, motivů, z toho, co se stalo. Možnost není esejistická revue. Možnost se snaží vyprávět, mluvit, řeč se zde nabízí v různých podobách, různě svědčí a ukazuje.

Zabýváš se řečí, ale myslím že příliš úzce, zabýváš se řečí vyslovující to, co je. Jenže to je, jako by ses odřízl od všeho živého, od všeho žitého. Můžeš říci, že metodicky takovou redukci provést lze, ba dokonce že je nutné, abys mohl dojít k čistým, vysoce abstraktním výstupům. Ale co to znamená stát takto na „jedné noze“ v tradici řeckého pojmového myšlení? A co po takové redukci „zbyde“? A zejména co zbyde vzhledem ke tvému tématu - času, ve kterém řeč o tom „co je“, vypovídá?

Mám silnou skepsi, že jde rozumět tomu „co je“ bez toho, abychom rozuměli tomu „co se děje“. Není žádné „je“ bez významu, na který je možné ba nutné se ptát dění, resp. dá se mluvit o metafyzickém, ale „až potom“.

Jsi profesionál myšlení a jistě se ve svých výpovědích dobereš odpovídajících výsledků - totiž budeš vypovídat o předmětu svého zájmu. Pokud tě ale nic ostatního než toto uzavřené a mrtvé „co je“ nezajímá, zůstáváš ochuzen o jeden základní aspekt života a tedy i času a světa - v řeči, která není vůči svému předmětu inertní.

Pokusím je ukázat rozdíl v našem přístupu právě na tvé „časovosti“: pro mne je řeč nesena především tím, že otevírá budoucnost v přání, očekávání, obavě, tedy vždy v hodnotově orientovaném smyslu. Zároveň se otáčí k minulosti v díku za to, co se podařilo, ve stížnosti na to, co mě postihlo. V židovském smyslu vyslovené Aleluja (sláva) zase vnáší zcela nový aspekt do přítomného, vzdávání chvály hodnotově naplňuje přítomnost - a v jeho protikladu pak je vyslovení „hanba“, hodnotový projev ve smyslu „fuj“.

A pak je tu stále přítomná otázka: proč?!

Dá se toto vše škrtnout, když se zabýváš časem? Nemůže tě přeci zajímat „jen“ chronos, to, co odkapává na mrtvý a přesto rostoucí (nebo spíš jen nabalující se) krápník historie! Bez vědomí situace, která dává času smysl, se podle mne ničeho kloudného nedá dobrat. Bez těch forem řeči, které vnášejí hodnotovou dimenzi, přeci ztrácí každé „toto je“ svůj smysl, svůj důvod. A co jiného chceš říci, co jiného má být výsledkem tvé práce než nějaké „toto je a takto to je“ jako odpověď na otázku „co je a jak (a proč) to je“? Nebo se mýlím?

A navíc je otázkou, zda i tvoje zdánlivě inertní „toto je“ jako odpověď není závislé na hodnotové orientaci. Je až příliš příbuzné s oním „budiž“, které otevírá ve zmíněném židovském smyslu (a v počítačích MacIntosh) cestu pro to, co se stává reálným. Microsoft „vstupuje“, potvrzuje volbu (entrem), sugeruje nám, že kdykoli můžeme bezbolestně vystoupit. „Mek“ je upřímnější. Každé naše pojmenování je kreací, stvořením svého druhu, spolutvořením kultury, kterou sdílíme. Řeč ve vyslovení „toto je“ především přitakává. Co však znamená slovo přitakání - ono OK?

Podle toho, co vím, je to slovo, které se v americké angličtině rozšířilo až v polovině dvacátého století - a je to situační přitakání. Je to odpověď na otázku, která je zdánlivě bezvýznamná, ale v daném kontextu (westernovém příběhu) je to otázka života smrti: „Sejdeme se u ohrad ranče OK“ - Yes, OK! Dvojice hlásek, iniciála, tu hraje podstatnou roli. Teď a tady, já a ty. OK.

I kdyby tenhle příběh s rančem OK byl jen výmyslem a bulíkem pověšeným na nos, neměnila by se jeho cena; jak chceš, aby někdo souhlasil s tím, co napíšeš, bez toho, aby řekl OK - aby s tebou souhlasil teď a tady, v téhle řeči, v téhle konkrétní situaci, za sebe? Bez toho, aby trochu zakrytě řekl „budiž“?

Braňte své instituce

Napsal jsem nadpis a už v této chvíli slyším posměšnou otázku, zda vůbec instituce „mají být“, a já už v tomhle prvním odstavci nesmím uhnout. Musí být. Instituce ze své povahy spluutvářejí organizovaný kulturní svět a kultura bez nich by nebyla, nahradila by ji nepředstavitelná, rozplzlá polonásilná šílenost. Žádná náruč matky Země, zbavené násilného mužského prvku násilné formy, žádné vlídné rozplynutí se v ráji vegetariánů.

Zatím žijeme ve svobodě a můžeme se rozhodovat nejen o tom, jakou zvolit značku zubní pasty nebo jaký televizní program na večer. Nenaplnily se černé orwelovské vize, a pokud ano, tak jen jako extrém. Je to zázrak, že se po staletí udržuje tato takřka nemyslitelná rovnováha? A nebo už jsme opravdu v posledním výkyvu stále více se vychylujícího světa těsně před katarzí?

Instituce v nás

Proč právě já mám obhajovat instituce, to, co je ustaveno, upevněno, proč mám bránit systém, který je postaven na tom, že něco platí bez ohledu na situaci, na osobní chtění či nechtění? Proč mám zrovna já ukazovat, že nejde žít bez toho, abychom se spoléhali na „fungování“, setrvačnost společenské praxe? Proč musím volat „chvála každodennosti“,

když na druhou stranu ukazují, že zajištěnost v každodennosti je největší naše ohrožení...
Vždyť instituce jsou jen výtvozem člověka, kultury...

To, proti čemu je třeba se neustále bránit, jsou instituce v nás, jsme indoktrinováni hned několika provázanými vrstvami deformujícího sebeporozumění: dogmata weberovských sociálních věd, ekonomiky Adama Smithe a politické filosofie Karla Marxe. Je třeba se vrátit k jednotě myšlení o člověku před tímto rozkladem. Teprve z tohoto místa se pak ptát: jaký dávají instituce smysl. Ale co je třeba vykonat, abychom se vyvlékli z těchto trojitých okovů spoutávajících myšlení?

Kudy, kudy cestička

Indoktrinováni, zbaveni vlastní řeči, manipulováni, jen v ostrovech cítěné sounáležitosti neustále sklouzáváme na jednu i druhou stranu. Ublížení v anonymitě své vydanosti voláme vládu pevné ruky, uzurpování a ublížení úřadem, voláme „ pryč se státem“. Nevím, neumím poradit líp, než jsem to udělal v předchozích řádcích.

Rozumím dobře

Pohádka o třech přadlenách se mi nějak vymyká ze všeho, co znám, řekl mi přítel v jedné debatě o věcech světa. Líná a ubřečená holka dojde štěstí a nic za to nezaplatí. Tomu říkám poselství, ponaučení.

Nesouhlasil jsem. Pohádka o třech přadlenách? Znáte ji?

Ve vsi, kde všichni ženy předou, žije holka, jak již bylo řečeno ubřečená, které se do předení vůbec nechce. Pak přijde zápletka, její matka ji chce zachránit milosrdnou lží a holka se díky tomu dostane na královský dvůr s pověstí předleny doslova zázračné. Ale když pak hrozí, že to praskne, objeví se tři přadleny - babičky sudičky či spíše ošklivé babice a ty jí pomohou. A samozřejmě za tuto svou pomoc něco chtějí. Tady by každý mohl čekat, že budou chtít prvorozené dítě nebo duši nebo její krásu... ale omyl - chtějí jen pozvání na její svatbu. Jak jinak než svatbu s princem. A pak přichází dramatická chvíle, zkouška. Babice jsou ošklivé a kdo ví, co na svatbě vyvedou, nabízí se zapomenout na ně. Ale to se nestane, nastávající královna dodrží svůj slib, babice dostanou čestná místa po boku nevěsty. A mladý kralevic, když vidí jejich zchátralost, když vidí, jak se na nich podepsalo předení, zakáže svojí mladé ženě až nadosmrti příst.

Pohádka skvělá a jednoduché poselství. Dívka nevěděla proč, ale věděla, že předení není pro ni. Proč? Čas od času se v rodině přadleny narodí a do sociálního tlaku se dostává princezna, která je nucena spát na hrášku, chová se jako ošklivé kačátko. A čas od času, dodávám, se takové kačátko nedožije dospělosti, je uondáno, zkolektivizováno. Ale není to nevyhnutelné - další cestu může otevřít milosrdná lež, láska blízkých, vlídnost. Dívka není hloupá a není ani vychytralá - nevytiluje se, důvěřuje, že věci půjdou tak, jak mají jít. Zve babice podle jejich přání na svatbu, nesnaží se vyhnout nepřijemnému, a to je hlavní. Tak, jako se nenechala „zlomit“ sociálním tlakem ve vsi, nenechá si vnutit pokrytectví „krásného“ života na královském zámku. Bere vážně babice - kmotry, ví, že mají v jejím životě důležitou roli. Uvažuje už přitom o další roli, ve které ji mohou pomoci? Vždyť její nastávající neví, že její identita je tak neobvyklá - nevíme. My známe pointu a ta v nás zanechává pocit hořkosti. Ale proč?

Jiřík se také stane králem zcela nezaslouženě, když neuposlechne a ochutná hada, když po cestě za Zlatovláskou odolá nástrahám... Proč zrovna Jiřík a ne někdo jiný? Ve Zlatovlásce jde o stejné poselství, jen se trochu zakrývá v zápletkách a jiných motivech, svoji roli tu hraje živá voda atd. Pohádka o třech přadlenách ukazuje, že totéž jde říci i bez dramatických dějů. Je o porozumění jinakosti, porozumění nesporné zkušenosti, že někteří z nás mají jiný život, než by se dalo očekávat, že některé z nás cosi vytrhává z pravděpodobné cesty a zavedeného prostředí - a že někdy až z dlouhého odstupu se ukazuje, že taková jinakost má svoji vnitřní jednotu, je konzistentní.

Dívka ze vsi věděla, že to, co se jí nabízí, není pro ni. Stala se ženou krále. Kdyby předla jako ostatní, tak by se to nestalo. Nikdo neví, kam ho život zavane - a důležité je nenechat se zcela převálcovat tím, „co se dělá“, nenechat si vnutit sociální konformitu. A ještě důležitější je formulovat totéž z druhé strany: Je důležité nestat se nepřemýšlejícím nástrojem sociální kontroly, nevnucovat konformitu druhým. Kdo ví, jaký je smysl jejich odlišného, nekomunikativního jednání, kdo ví, co je vede k odmítání toho, co je pro druhé samozřejmostí.

Podobné téma

Podobné téma je přeci krásně vidět v Tolkienovi, v druhém a třetím dílu Pána prstenů. Asociální tajemný chodec se projevuje jako Aragorn a postupně odkrývá svoji identitu. Družinku vede Gandalf a po jeho pádu do hlubin jedná Aragorn, jak umí - nic moc. Až do chvíle, kdy se znovu objevuje Gandalf se vlastně potácí sem a tam, je pln pochybností a hledá svoji roli. Doslova hledá svou roli, i v knize, teď mi nejde o filmový přepis a jeho vady. Ale v jednu chvíli se rozhoduje - projde roklí stínů, to je královské rozhodnutí, vyzve mrtvé, aby osvědčili, že je potomek králů, vyzve je, aby mu vzdali vazalský hold. Od té doby jedná jako král, jedná ze sebe, jedná výsostně. Ví, že moc pochází odjinud, že ji má „jen“ svěřenou, ale ví, že ji má svěřenou právě on, ví o své odpovědnosti.

Film zachycuje jen zlomky z poselství knihy, protože Američané nemají smysl pro to, co je to král, co je to hold, co je to výsost. Ale v příběhu je to podstatný motiv, který otevírá a nese třetí díl - vždyť ten je o králi.

Neproniknutelně podivínský Chodec, tápající člen družinky, váhající mladý muž - se stává králem. Bere na sebe tuhle roli a ona ho proměňuje k tomu, čím již vždy byl, ale co se v jiných situacích nemohlo projevit. Klást otázku, jestli se stal králem zaslouženě, je zcela nepatřičné.

(volně podle S.Karáska)

Hledaj si strom stromy aby byl král
krále stromy chtěj mít,
olivo vem to ty, ty vládu vem
panuj kmenův všem
vládu chcem tvé ruky, kraluj ty

To by byla moje smrt,
náhlá smrt olivy, vždyť já nechci králem být
chci dál nýst plody svý
zvadnu v ten den, kdy moc dávat olej všem
pro moc nad vámi opustím

A potom králem moh bejt fík
fík místo olivy, ty žezlo krále vem
vem to fíku ty
a čert to nem,
i když je králem planý fík
je bez svých plodů jenom nešťastník

Tak šly stromy na vinný kmen
- hle, nevzal to fík, za to abych králem byl
nedám víno svý, dí vinný kmen
vždyť já stvořen jsem jak šašek spíš než král
abych zemi vínem rozesmál

Žádnej strom nechce bejt král,
vem to ty trní -
a já chci v pravdě králem být,
vždyť jsem tak bezcenný, to byl můj sen
každý kmen mnou vždy pohrdal
chci být navěky všech stromů král

Ať žije král, ať žije král
jásaj v lese stromy, bacha tiše
král už má svou řeč úvodní:
tomu, kdo by chtěl rušit vládu mou
já dám korunu trnovou

Slyšte cedry libánské, co vám král praví,
než bych měl ztratit vládu svou
sám sebe zapálím, vzejde oheň
by každý kmen tak vzplál
tak mstí se král
kterým jsi kdysi pohrdal

Po patnácti letech

Kdysi, ještě v nadšených dobách po r. 89, měl na filosofické fakultě přednášku Daniel Kroupa a sál byl nacpaný, protože tématem přednášky byl stát a my jsme se v tu dobu rozkoukali a ptali, jak by měl vypadat stát, ve kterém bychom chtěli žít.

Obecně vládlo velké očekávání, že stát může vytvářet rozumné zázemí pro občanský kompromis, a Daniel měl obrovský úspěch, protože ukazoval dychtivým lidem to, co chtěli vidět, říkal jim, co chtěli slyšet. Že stát stojí na křesťanských základech, že na rozdíl od říše má jasně dány rámce, které se vytvořily na základě propojení židovských a řeckých kulturních a filosofických tradic v křesťanství atd.

A pak řekl něco klíčového - myslíme „občana“ - ale je třeba zvažovat ještě jeden, daleko starší a nevykořenitelný aspekt - a to je aspekt poddanský. Ve vztahu ke státu jsme poddanými, a stát se vždycky musí chovat alespoň v nějakém ohledu vrchnostensky, jedinou alternativou by byla přímá demokracie, která je de facto tyranií momentální nálady. Možná, že to řekl jinak, kdo ví, jak to před patnácti lety řekl a jestli nemluvil o něčem úplně jiném. Ale tenkrát jsem si uvědomil, že jedna věc je poslouchat to, co je pohodlné, domalovávat si to do hezkého obrazu, a druhá věc je poslouchat i to, co ukazuje k druhé straně věci, všimnout si mezer mezi věcmi.

Císař Josef zrušil robotu a stal se proto v tradici lidovým hrdinou. Poddanství (ve smyslu vazby na teritoriální vrchnost) bylo zrušeno v polovině devatenáctého století. Ale vrchnostenská správa tím nezanikla - jen se přesunula, z konkrétního nositele, vlastníka panství na anonymního úředníka. Co se to stalo? Co to znamená?

Vzpomněl jsem si na tehdejší diskusi, když ještě byla v plném proudu debata o Evropské ústavě. Připadalo mi to všechno směšné - když současná praxe v EU se již ani nesnaží vyvolávat dojem, že se k rozhodnutí dochází nějakým demokratickým způsobem a zcela zjevně rozhodují úřednické (vrchnostenské ve smyslu nikomu neodpovědné) komise. Aby nebyla mýlka - nezpochybňuji vrchnostenskou správu. Jen je třeba si přiznat, že veškeré změny, které proběhly v politické struktuře Evropy od Francouzské revoluce a od Josefových společenských experimentů (pouhých 220 let), mají jedno společné - odstranily z vrchnostenské praxe konkrétní osobní vazby, anonymizovaly ji. Jistě, také ji zakryly a v jistém smyslu omezily, uvolnily člověka z mnoha jeho vazeb a daly mu možnost v nebývalé míře rozhodovat a spolurozhodovat. Jen se teď ukazuje, v jakém smyslu je to klam, že je to spíše břímě a podvod.

Stát, pokud se tváří „nestranně“, klame a podvádí. Už vždycky nějaký je a není-li „postavený na křesťanských základech“, je postavený na něčem jiném. A máme dost dobrých důvodů ptát se na to, na čem. Tedy: na jakých základech je postaven současný stát? A jaké alternativy jsou „ve hře“? Pohříchu alternativa státu na křesťanských základech nám nehrozí. Už proto, že taková konstelace se v Evropě nikdy zcela nezdařila a reálně historicky existovalo pouze několik období, kdy stát byl postaven na křesťanských formách. To je podstatný rozdíl a mělo to na křesťanství i společnost ničující dopady, viz kalvinistická Ženeva, kde bylo nebezpečné se radovat, nebo viz výsledky, které přinesl katolický sňatek s osvícenským státem. Jediným státem, který se blíží tomuto vymezení (stát na křesťanských základech) jsou USA - a zde jsou nosné specifické místní podmínky provázány s konkrétními formami života protestantských obcí. USA je pro nás Evropany velkou výzvou, ale nikoli výzvou k napodobení.

Jaké vůbec lze uvažovat alternativy? Současné politické formace nám toho mnoho nenabízejí, o tomhle tématu se mlčí. Jen někteří dnešní royalisté se snaží přemýšlet o vytvoření odlišné společenské struktury, ve které svoji vrchnostenskou pozici ztratí úředník, a získá ji zpátky vlastník (odpovědný králi). (Možná to neumí takto jednoduše zformulovat.) Křesťanství pak v tomto modelu může být v pozadí, může být základem pro každého konkrétního jednotlivce, ať je v jakékoli společenské pozici. Problémem je, co v takovém uspořádání s těmi, kteří takovou osobní (křesťansky založenou) odpovědnost odmítnou. Tenhle problém nevyřešili středověcí králové (např. s židovskou minoritou), nevyřešili to později vládcové novověku s moderními skeptiky a nihilisty.

Tenkrát, když jsem seděl na přednášce Daniela Kroupy, sumíroval jsem si to v hlavě a dnes nejsem o nic moudřejší než tehdy.

Milý MS

Píšeš „co je císařovo, císaři a co je Božího Bohu“. Jistě, nechci polemizovat, ale je to všechno? Jsem věrozvěstem kultury, a tak tvrdím, že je třeba dodat: „a co je lidského člověku!“ Ale pravda je, že jedna otázka nás může pálit: co je to, co je císařovo? Nechceme přeci dávat státu víc, než mu skutečně patří. Odpovědět, že císařovo je vše, co nepatří Bohu, by bylo chybou zase na druhé straně, resignací. A tak se nám tu zrodilo ještě jedno konstatování, máme jich rovnou trojici, nebude to černobílé: co je Božího, co je císařovo, a k tomu - co je člověkovu. Ta třetí otázka se zdá nejtěžší, právě proto, že v souladu s hlomozem doby leckdo namyšleně odpovídá „všechno“.

Ale co je skutečně „naše?“ Naše v kontextu předchozích dvou otázek? Jsem přesvědčen, že jsou to otázka položená správně i přes to, že na ni nelze odpověď najít v knihách, byť sebevíc „inspirovaných“, ani u autorů jiných dob, přestože byli světci a vhlíželi do věcí v zázračném světle, ani u vědců, kteří „už na to přišli“. Na rozdíl od některých svých přátel jsem přesvědčen o tom, že odpověď na takovéto otázky za nás nemůže podat nikdo než my, protože právě toto jsou otázky, na niž se ukáže, do jaké míry jsme schopni obstát a selhat my sami, že právě na těchhle (a podobných) otázkách jsme i my „tříbeni“.

Izraelité byli formováni tak, jak se Abram a posléze Izrael setkává se státem, a zejména pak prostřednictvím Josefa, který je prodán do otroctví a nakonec se stává vysokým státním úředníkem. Josef díky tomu zachrání Izraele a jeho rod před vyhynutím a dá mu podmínky

pro to, aby se nebyvale rozrostl - ale za velkou cenu: stát nemá lidskou paměť, role Josefova a jeho význam je po několika generacích zapomenut a za svoje zachování a rozmnožení platí Izrael zotročením až do té míry, že jsou zabíjeny jeho děti. Stát se tu projevuje ve své nelidskosti, se sociologickým odstupem nařizuje genocidu - ve jménu zachování rovnováhy, klidu (!). Mojžíš utíká před státem, poprvé jako dítě v košatině do emigrace vnitřní, podruhé jako mladý muž do emigrace vnější. A pak je jako zralý muž povolán, aby se vrátil a vyvedl Izraele z područí státu.

Egypt v době Mojžíšově je synonymem státu a zla zároveň, je to stát ne-lidský, a zároveň je to stát modloslužby. Ale to není nějaké nadčasové hodnocení. V době Josefově přeci bylo ještě všechno jinak, o modloslužbě ani slovo, právě díky státu je možné zorganizovat intervenční výkup obilí na léta dopředu, právě stát umožňuje svojí infrastrukturou zachovat život v období hladu. Stát může být nástrojem Božím, když je třeba zachovat a zformovat Izraele. Ale stát nic nezaručuje sám o sobě a jako nástroj, který není řízen v rovnováze vzhledem k Bohu, se zvrhává v systém zotročování.

Izrael (Jákoab), který vešel za Josefem do Egypta, byl vyveden Mojžíšem a vytříben cestou do zaslíbené země. Porazil mnoho králů, ale nepotřeboval „pro sebe“ stát, byl varován před tím, aby si ze sebe vyvolil krále. Pro naši úvahu teď není důležité, že to stejně udělal, podstatné je, že nemusel. Opíral se o odpověď na jednu z naší trojice otázek. „Co je Božího - Bohu“. Upřednostňoval uspokojování nároků Božích. Ale jak to dopadlo?

Tak, jak dopadají všichni náboženští radikálové. Izraelský národ se tak dlouho pokoušel zajistit přehledné předpisy pro naplňování Božích požadavků, až se zcela ztratil ve formalismu a farizejství, v pokrytectví předpisu.

Snad bez diskuse můžeme konstatovat, že nestačí se jen ptát na požadavky státu, a na Izraeli vidíme, že nevystačíme ani s tím, když se budeme ptát jen na Boží příkazy. Musíme tedy rovnou přikročit k otázce „co je člověk“? Snad ještě ne, snad přeci jen ještě něco vytěžíme v prostoru mezi státem, Bohem a člověkem.

Nabízí se k tomu otázka „co je to instituce?“. Tradiční vymezení říká, že to je taková společenská danost (něco trvajícího), která vznikla „ustavením“ ze strany lidí. Vezmeme-li to jako pracovní hypotézu, pak institucí není např. manželství, je něčím víc, protože to není

ustaveno člověkem, ale institucí je rodina - s dětmi a dalšími vztahy a sociálními danostmi a zvyklostmi. A institucí není ani stát jako takový, je něčím víc než instituce. Resp. institucí není král, který je k tomu, aby byl králem „pomazán“ (tak jako Saul Samuelem). Institucí je však řada orgánů a organizačních zvyklostí státu. V paralele k manželství (není institucí) a rodině (je institucí) se můžeme ptát: co všechno na státu je formováno z pozice člověka? Citovali jsme na začátku přeci otázku „co je císařovo“ a nikoli „co je státu“. Na státu nás zajímá to, co je „meta-institucí“, jejíž význam a jejíž nároky na člověka nezáleží jen na nás.

Dá se k tomu něco nalézt ve Starém zákonu. Hned v úvodních kapitolách Geneze v kap.12 je Abram vybrán k zaslíbení, a zároveň je tu také popsáno Abramovo selhání, když zalhal a svou ženu Sárú jako sestru „půjčil“ faraonovi. A hned nato kap.14. se už hemží králi a válkami mezi nimi, na které doplatí Lot, Abramův bratr. Ten padne do zajetí „nepřátelského krále“ a je zachráněn Abramem. A tady dochází k požehnání Abrama od kněze Melchizedecha. Po konfliktu s královskou mocí, po konfliktu se státem. V odstupu a zjednodušení se ukáže jasný obraz: hranice toho, co je císařovo (a co není) je hranicí střetů, nejedné se tu o nic trvalého, nic, na čem by se dalo stavět. Někdy je střet selháním, jindy vede k požehnání.

Není však tento můj postup nekorektní? Mezi dnešním státem, egyptskou faraonskou říší, králi v Kanaanu a prvním „pomazaným“ králem - Saulem je přeci veliký rozdíl. Ano, ale existuje jedna podstatná souvislost. Stát se ve všech těchto případech staví vůči člověku jako suverén, vyžaduje, aby k němu byl loyální, aby mu vzdával hold. Stát je státem (a není institucí) v tom, že se jako celek staví nad člověka (i když to někdy skrývá), staví člověka do polohy, ve které se před ním člověk musí sklánět, musí přijmout jeho rozvrh. Ale ne beze zbytku, jen v tom, co je císařovo.

Je tedy ještě moje třetí otázka postavená na konstatování „co je lidského člověku“. Josef, prodaný do Egypta, přeci nedělá to, co by mu Bůh říkal, nedává „jen“, co je Božího Bohu - jedná tak, jak považuje za správné. Dávno před tím, než bylo zformulováno Desatero a nedlouho poté, co jeho děd půjčil svou ženu faraonovi. Odmítá spát s manželkou Putifara, který mu svěřil správu svého domu a nese následky toho, přichází o svou „kariéru“. Protože

dělá to, co považuje za správné a nedělá to, co považuje za nesprávné. Ale přesto - cituji: „Hospodin byl s ním a což činil, Hospodin tomu prospěch dával“ (Gen, 39.23).
Může to tedy být i tak, že člověk je tím, kdo jedná ze své vůle a Hospodin tomu požehnává (následně!). Josef ve svém příběhu otevírá zcela nový pohled na aktivní život člověka - člověk nemá být pokrytec, který se „jen“ snaží proplout mezi požadavky státu a Boha. Ba dokonce pokud by to chtěl dělat a vystačit si s tím, může hanebně (farizejsky) selhat. Člověk je čas od času Bohem k něčemu vyzván, tak jako Mojžíš, Samuel... vzpírá se svému poslání nebo mu jen nerozumí. Ale v převaze jednání se musí spoléhat na sebe a na vlastní odpovědnost za to, jak si odpoví na otázku „co je správné“, konkretizovanou do daného času a konstelace jako „co mám dělat teď a tady“.

Okruhem jsme se vrátili ke konstatování, že odpověď na otázku co dát císaři (protože je to jeho), je na nás, na našem jednání, je naší zkouškou, úkolem, před který jsme postaveni. Co je císařovo císaři a co je Božího Bohu - a mnozí řeší problém, co s tím, když se tyto požadavky jeví jako překrývající se. Ale je celá oblast jednání, kde máme svobodu - je celá oblast jednání, které je naše. Co je císařovo císaři, co je Božího Bohu... a co je moje?
Co s tím?

Rámec a obsah

Milý M.,

poslals mi text, ve kterém jakýsi moudrý myslitel pláče nad smrtí konzervatismu - protože to, co se dnes představuje jako konzervatismus je prý jen jednou z forem liberalismu. A na to je nutné odpovědět zásadním nesouhlasem - není jiné cesty než odpovědné jednání a skutečný konzervatismus byl vždy otevřen pro to, co je aktuální, protože teď a tady se projevuje něco z věčnosti a projevuje se to skrze nás. Konzervatismus přeci považuje za pevné (konzervuje) rámce myšlení a nikoli obsahy.

Autor se v té obhajobě prý už umírajícího „kompaktního myšlení“ dostává do stejné pasti, jako kdysi protestanté, kteří tak dlouho hledali v minulosti tu správnou „autentickou“ křesťanskou obec, až se octli tváří v tvář strašlivé skutečnosti - nikdy nebyla.

Všichni ti, kteří se chtějí obracet dozadu, podléhají stejnému klamu a svodu - protože minulost nás docela poslouchá a náš intelekt dovede seřadit to „minulé“ do takové podoby, aby nám to vyhovovalo. Naštěstí ale také dovede jakoukoli takovou uzavřenou podobu minulosti nahlodat a falzifikovat, a i kdyby se nám to nelíbilo, udělají to za nás ti druzí.

Ale nemáme začít úplně jinak? Cokoli, o co jde, je otevřené do budoucnosti, jenom skrze to, co ještě nemám k dispozici, se ukáže hodnota, ukáže se správnost, ukáže se v celistvosti to, co v omezeném čase nutně vykrajuji porozuměním jen některým souvislostem, jen

některým vztahům. Liberalismus a konzervatismus? Slova - a výzva, abychom je naplnili obsahem, který jsme schopni sdílet. Politické myšlení? Co to znamená? Je možný politický liberalismus, který nebude ideologicky omezený, bude mít uznání pro to, že je odkázán na svůj vlastní rámec, bude respektovat tajemství jako jeden z nepominutelných prvků života atd. ?... takový liberalismus bude pro mne docela přijatelným konzervatismem.

Nenechme si ukrást slova, nenechme si ukrást schopnost je používat k dorozumění. Autor tvrdí, že už neexistuje politické řešení - pak ale nevidím důvod, proč vede politologickou úvahu. Já se nespecializuji na politologické úvahy, ale jedno vím jistě - všechny očekávané trajektorie politického vývoje jsou „vedle“, je to stejně jako s předpovědí počasí. Na dva, tři dny dopředu si vystačíme s docela obstojnou přesností. Ale po smyslu - už jsem viděl, jak prší z čistého nebe, a myslím, že to meteorologický model „aladin“ nezaznamenal - byl to dílčí, zanedbatelný problém? Myslím že ne, a těm, kterým jako mně zčista jasna „kapalo na karbid“, si to asi také nemysleli.

Každá politilogická úvaha musí přepokládat, že občas prší i z čistého nebe, jinak je buď zcela blbá, a nebo se tak tváří, a přitom je manipulativní, ve skrytu působí k dosažení nějakého zamlčeného cíle. Pokud si v tohle neuděláme jasno, tak můžeme plakat, jak chceme dlouho.

Nejvíc nás ohrožuje naše vlastní zabezpečenosť (útržek)

„Nikdo nic nikdy nemá míti za definitivní...“ Pozice lídra je optimistická, to ilustruje do angličtiny těžko přeložitelná píseň Voskovce a Wericha: „ono se řekne, že všechno bude tak a tak a ono to dopadne úplně naopak.“ Zabezpečené a uzavřené systémy jsou ze svojí povahy odsouzeny k úpadku, korozi, entropii. Společenský pohyb už po tisíciletí odhazuje takovéto struktury a odsuzuje k zapomenutí.

Zůstává něco jiného. Role lídra, bez něho to nejde, lídr je ten, kdo na sebe bere riziko, kdo přechází po nejisté hraně bez držení, odhodlá se pohybovat prostorem poslepu. Lídr je ten, kdo dovede žít v situaci, která není definitivní, a ostatní ho proto potřebují, nese za ně toto břímě. Bez ohledu na to, jestli je pomazaný nebo jestli má oporu v institucích.